

JØRGEN GREEN

LÆGDSRULLER & SØRULLER

www.grifo.dk & green@grifo.dk

FOREDRAG OM LÆGDSRULLER & SØRULLER

- Lægdsruller og søruller er lister over personer, som er værnepligtige.
- At man står i rullen betyder ikke, at man har været indkaldt til tjeneste.
- Lægdsrullerne og sørullerne befinder på landsarkiverne og Rigsarkivet.
- Rullerne blev ført på flere niveauer.
- Rigsarkivets lægdsruller, men ikke sørullerne, er nu lagt ud på nettet af Statens arkiver.

Tak for indbydelsen!

Foredraget vil især beskæftige sig med brug af lægdsruller og søruller i forbindelse med slægtsforskning.

For supplerende læsning om disse emner samt oplysninger om hærens og søværnets arkiver, skal jeg henvise til de bøger, som jeg har skrevet:

- Slægtsforskerens ABC.
- Slægtsforskning i lægdsruller, søruller og i hærens og søværnets arkiver.
- Kampen om Norge.
- Det store bedrag - om danske og søfolk i Napoleons tjeneste. Udkommer i december.

E-bøger med direkte links til de relevante arkiver:

- Slægtsforskning i Danmark

E-bogen til kan købes på Apples hjemmeside »iBook Store« (iTunes).

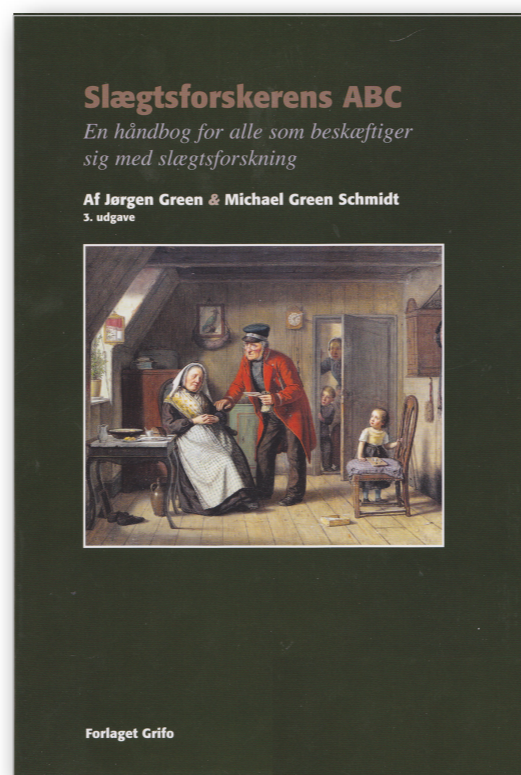
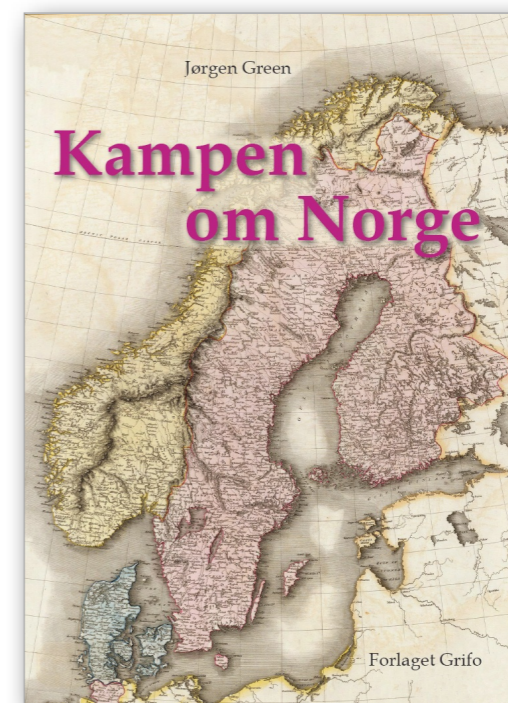
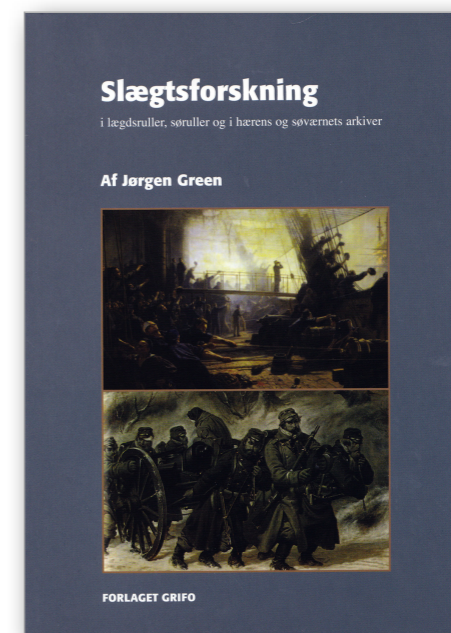
- Håndbog for slægtsforskere.

E-bogen kan lånes via bibliotekerne eller købes via netboghandlerne.

De tre førstnævnte bøger har jeg taget med, og de kan købes for 200 kr. pr. stk (boghandlerens pris er 248 kr).

I kan også skrive jer på listen, hvis I ønsker, at forlaget skal sende bøgerne til jer. Prisen er fortsat 200 kr. pr. bog.

I er også velkommen til at skrive til mig på green@grifo.dk, hvis I har spørgsmål, som jeg ikke har besvaret i dag.

HVEM VAR VÆRNEPLIGTIG?

Hæren

Før 1790: sønner af bondestanden, selv om de flyttede ind til byerne. Fra 1733 til 1789 var det godsejerne som bestemte, hvem af deres bønderkarle og fæstere, som skulle udskrives.

Fra 1790 - 1829:

Fra 1790 overtog staten ansvaret for udskrivningen. Kun sønner af landbostanden var omfattet. Sønner af gårdbrugere, som ikke selv var af bondestand, var dog fritaget indtil 1829.

Fra 1829:

Sønner af møllere, kromænd, landhåndværkere samt gårdmænd, som ikke var af bondestand, blev nu også regnet til bondestanden.

I 1849 og 1850:

Den almindelige værnepligt blev indført i kongeriget og i hertugdømmerne, hvorefter alle mænd født 1826 eller senere med enkelte undtagelser (lærere og gejstlige, dvs. præster) uanset stand var værnepligtige.

N.B. Bornholmere var fritaget for almindelig værnepligt frem til 1869 i henhold til kgl. privilegie fra 1670, men skulle indgå i den bornholmske milits og i søværnet fra 1851. Flyttede de fra øen, var de værnepligtige som andre.

Søværnet

Fra 1704 - 1802 var søværnepligten knyttet til pågældendes erhverv og en betingelse for at få søpatent (søfartsbog).

Fra 1802 til 1861 var alle sønner af fædre med tilknytning til søfart og fiskeri søværnepligtige uanset sønnens eget erhverv.

Fra 1861 blev alle indskrevet i lægdsrullen og kun de halv- eller helbefarne blev overført til sørullen.

Fra 1912 ophørte brugen af søruller. Alle blev fremover indskrevet i lægdsrullen. De personer, som stod i sørullen blev tilbageført til lægdsrullen (samme lægd og udskrivningskreds).

Hvor findes lægds- og sørullerne?

Lægdsruller, søruller og lister over udskrevne soldater til hæren skal **indtil ca. 1790** findes i godsarkiverne. Men kan også nogle gange findes købstædernes arkiver og amternes arkiver. Søgning efter [lægdsruller](#) og [søruller før 1790](#) på Daisy.

Lægdsrullerne for **ca. 1790-1931** og er blevet scannet og kan findes på [Rigsarkivets hjemmeside](#). Sørullerne er endnu ikke lagt ud på nettet, men kan bestilles over Daisy i Justitsministeriets arkiv: [• 1802 - 1860](#) og [1861 - 1912](#).

Husk, at såvel lægds- som søruller førtes på forskellige niveauer, og at der ofte flere oplysninger i de lokale lægdsruller end i de centrale (se eksempel på næste side). F.eks. er der adresser i [de københavnske lægdsruller](#).

Kig også i [udskrivningsdistrikternes](#) (1791-1869) [udskrivningskredsene](#) (fra 1869 og fremefter) arkiver.

Lægdsruller (for hæren):

Der findes 3 typer lægdsruller frem til 1872:

1. *Hovedruller*, som blev ført ca. hver 3. år (1849 hvert 6. år, 1861 hvert 10. år) med alle dem, der stod i lægdsrullen det år, hvor hovedrullen blev ført.
2. *Tilgangsruller* for de mellemliggende år med dem, som blev optaget i lægdsrullen eller var flyttet til lægdet.
3. *Omskrevne ruller*, som blev ført hvert 11. år og omfattede alle, der havde boet i lægdet i samtlige 11 år og fortsat var værnepligtige.

Fra 1872 blev der kun ført tilgangsruller.

Alder ved indskrivning i:

Lægdsrullen/ På session/I linien/I forstærkningen /Ved sletning

1790-1801: 0 år/14-15 år /20-28 år/29-35/36 år.

1802-1808: 0 år/14-15 år /22-27 år/28-49 år/50 år.

1809-1849: 0 år/14-15 år /19-36 år/37-44 år/45 år.

1849-1868: 17 år/21 år /22-29 år/30-37 år/38 år.

1869-1911: 17 år/21 år /22-29 år/30-37 år/38 år.

1912- og fremefter: 17 år/20 år /21-35 år/36 år.

Man ophørte med at stå i lægdsrullen, hvis man flyttede ud af lægdet, blev kasseret, døde eller nået den alder, hvor man ikke længere var værnepligtig.

Vendte man tilbage til samme lægd, fik man et nyt nr. i lægdsrullen.

Søværnets søruller fra 1802 til 1860 var opdelt i:

1. *Ungdomsrullen* omfattede søværnepligtige fra det tidspunkt de var søværnepligtige til de bliver overført til hovedrullen.
2. *Hovedrullen* omfattede dem, som var overført fra ungdomsrullen og andre, som var blevet søværnepligtige på grund af deres tilknytning til søfart og fiskeri (søpatent/søfartsbog), men som ikke var blevet overført til ekstrarullen.
3. *Ekstrarullen* omfattede de personer, som var blevet overført fra hovedrullen på grund af alder og som ikke forinden var slettet på grund fritagelse, alder, kassation eller dødsfald.
4. *Tilgangsrullen* dem, som var tilflyttet eller havde opnået den alder, hvor de optages for første gang. Tilgangsrullen føres hvert år, men de år, hvor hovedrullen føres, er tilgangsrullen anbragt sidst i hvert lægd.

Lægdsrullerne og sørullerne kan være vanskelige at læse; ligesom der anvendes en række koder og forkortelser. Det er derfor vigtigt at tage et fotografi af indførslen i lægdsrullen og evt. få hjælp fra andre slægtsforskere med tydningen og forståelsen af disse koder. På Statens Arkivers hjemmeside kan man hente [PDF-filer](#) med de mest anvendte forkortelser i lægdsrullerne og andre vejledninger vedrørende lægdsrullerne.

Her kan man også finde oplysninger om [lægder, amter og udskrivningskredse](#).

Hvilket lægd?

Brug bogen »[Lægdsruller – Sognefortegnelser og forkortelser](#)« som kan hentes eller ses på internet. Den er på 203 sider.

SOGNEREGISTER J				
Jerne S	1790-1793	1. jy. dist.	Riberhus a.	lægd 45-46
	1794-1850	1. jy. dist.	Ribe a.	lægd 45-46
	1851-1861	8. u. dist.	Ribe a.	lægd 45-46
	1862-	4. u. kreds		lægd 33
Jernløse, Nørre	1792-1800	1. sj. dist.	Holbæk a.	lægd 19
	1801-1850	1. sj. dist.	Holbæk a.	lægd 19
	1851-1859	2. u. dist.	Holbæk a.	lægd 19
	1860-	2. u. kreds		lægd 27
Jernløse, Sønder	1792-1800	1. sj. dist.	Holbæk a.	lægd 18
	1801-1850	1. sj. dist.	Holbæk a.	lægd 18
	1851-1859	2. u. dist.	Holbæk a.	lægd 18
	1860-	2. u. kreds		lægd 23
Jernved S	1790-1793	1. jy. dist.	Riberhus a.	lægd 7-8
	1794-1850	1. jy. dist.	Ribe a.	lægd 12-13
	1851-1861	8. u. dist.	Ribe a.	lægd 12-13
	1862-	4. u. kreds		lægd 12

Søg på sognets navn i fortegnelsen og skriv ned hvilken udskrivnings- eller udskrivningsdistrikt, amt og lægd, som det pågældende sogn hørte til. Husk at lægdets nr., amt, udskrivningskreds m.m. skifter over tid. Skriv derfor ned for hele den periode, hvor du forventer, at den pågældende kan stå i lægdsrullen. Hvis der står et S under sognet, så betyder det, at lægdet også udskriver mandskab til søværnet via sørullen.

Session og indkaldelse

Som regel kom man på session som 18-21-årig og blev indkaldt til hæren som 22-årig, genindkaldt i ca. en måned et par år efter og nogle år senere overført til forstærkningen.

Hvis man blev udtaget til søværnet, så blev man som regel indkaldt i april måned og allerede hjemsendt i oktober måned

Lægdsrulleår

I lægdsrullerne er der fra 1793 benyttet bogstaver i stedet for årstal. Når du skal bruge lægdsrullerne, skal du derfor vide, hvilket bogstav, der står for det lægdsrulleår, som du er interesseret i. Det samme bogstav bliver igen brugt nogle år senere. F.eks. bliver Ø brugt både for 1850, 1876, 1902, 1928 og 1953.

Hvilket lægdsrulleår?

I lægdsrullen vil man nogle gange stå et bogstav i stedet for et årstal. Bogstaverne blev efter nogle år genbrugt, f.eks. kan bogstavet B både betyde året 1794, 1804, 1816, 1827, 1852, 1878, 1904 og 1930.

Bogstav/år:

A	1793	1803	1815	1826	1851	1877	1903	1929
B	1794	1804	1816	1827	1852	1878	1904	1930
C	1795	1805	1817	1828	1853	1879	1905	1931
D	1796	1806	1818	1829	1854	1880	1906	1932
E	1797	1807	1819	1830	1855	1881	1907	1933
F	1798	1808	1820	1831	1856	1882	1908	1934
G	1799	1809	1821	1832	1857	1883	1909	1935
H	1800	1811	1822	1833	1858	1884	1910	1936
J	1801	1812	1823	1834	1859	1885	1911	1937
K	1802	1813	1824	1835	1860	1886	1912	1938
L	-	1814	1825	1836	1861	1887	1913	1939
M	-	-	-	1837	1862	1888	1914	1940
N	-	-	-	1838	1863	1889	1915	1941
O	-	-	-	1839	1864	1890	1916	1942
P	-	-	-	1840	1865	1891	1917	1943
Q	-	-	-	1841	1866	1892	1918	1944
R	-	-	-	1842	1867	1893	1919	1945
S	-	-	-	1843	1868	1894	1920	1946
T	-	-	-	1844	1869	1895	1921	1947
U	-	-	-	1845	1870	1896	1922	1948
V	-	-	-	1846	1871	1897	1923	1949
X	-	-	-	1847	1872	1898	1924	1950
Y	-	-	-	1848	1873	1899	1925	1951
Z	-	-	-	1849	1874	1900	1926	*1952
Æ	-	-	-	1850	1875	1901	1927	*1952
Ø	-	-	-	1851	1876	1902	1928	1953

*) Iflg. Landsarkivet fik kalenderåret 1952 både bogstavbetegnelsen Z og Æ.

Værnepligtiges ret til at rejse til udlandet

Indtil 1843 måtte den værnepligtige ansøge om kongelig bevilling ved rejse til udlandet. Ansøgningen skulles indsendes via amtmanden (i København magistraten) til Danske Kancelli.

Fra 1843 kunne amtmanden udstede rejsepas til udlandet. Fra 1849 bortfaldt kravet om pas ved rejse til udlandet for de soldater, som ikke var udskrevet til tjeneste ved hæren eller søværnet. Udskrevne soldater og søfolk skulle fortsat ansøge Krigsministeriets om tilladelse til at rejse til udlandet.

Frihedspas

Frem til 1860 kunne nogle få udstedt frihedspas, som betød, at de var fritaget for værnepligt. Det drejede sig bl.a. gamle og syge gårdsmænds samt gårdbrugende enkers eneste søn, hvis sønnen tjente hjemme. Hvis der var flere sønner, måtte forældrene selv vælge, hvem af dem, der skulle fritages. Fritagelse skulle ske ved kongelig resolution efter ansøgning til Danske Kancelli og efter 1849 til Justitsministeriet. De fleste frihedspas er gået tabt. Hvis man er heldig, kan man finde oplysninger i godsregnskaberne og i Danske Kancelli, 4. departement, brevbogen indtil 1848 og efter 1848 og indtil 1860 i Justitsministeriets arkiver

Amtspas

Frem til 1860 skulle man stille en kautionsist og ansøge amtet om et amtspas, hvis man flyttede ud af amtet. Oplysningerne skal findes i amtets arkiver. [Eksempel på søgning](#) i Daisy.

Stillingsmænd

Indtil 1867 kunne enhver værnepligtig stille med en stillingsmand, som var pligtig til at opfylde alle forpligtelser, der påhvilede stilleren. Stillingsmanden skulle fremvise sin dåbsattest, have dansk indfødsret, ikke være ældre end 28 år (dog op til 32 år, hvis den pågældende tidligere havde været udskrevet til militærtjeneste). Var den stillede overgået til forstærkningen (reserven), skulle han komme fra samme udskrivningskreds eller bataljon, som stilleren. Den fritagne stiller, hvis han ikke var gårdmand, skulle betale 50 rdl. henholdsvis 25 rdl. til landmilitatsfonden afhængig om fritagelse gjaldt hele værnepligten eller kun tiden i forstærkningen.

Herudover betalte stilleren til stillingsmanden det beløb, som de havde aftalt. Oplysninger om beløbet kan nogle gange findes i retsbetjentens arkiver, hvis stillingskontrakten er blevet tinglyst.

Følge en person i lægdsrullen

Frem til 1850 blev værnepligtige indskrevet efter dåben i enten hovedrullen eller tilgangsrullen (hvis der ikke blev ført hovedrulle det pågældende år). I lægdsrullen fik den pågældende et nr. (Gl. Løbe. No.), og når han blev overført til den hovedrulle blev hans nye nummer indskrevet såvel i den gamle hovedrulle i rubrikken (Nye Løbe. No.), som i den nye lægdsrulle i rubrikken (Gl. Løbe. nr.). Hvis han startede med at blive indskrevet i lægdets tilgangsrulle, vil han blive overført til den efterfølgende hovedrulle.

Flytningen fra lægdet, men inden for samme amt, udskrivningsdistrikt

Hvis den pågældende flytter fra lægdet til et andet lægd *inden for samme amt, udskrivningsdistrikt eller udskrivningskreds*, så vil det nye lægd været angivet med et nr; året han er flyttet med et bogstav, og hans nr. i det nye lægd med et tal.

F.eks. som vist neden for 28 a 193.

Flyttede man fra landet til en købstad, så blev man indskrevet i købstadens landlægd. Landlægdet for København er Hvidovre.

Eksempel:

I eksemplet er Jens Jensens søn, Christen fra Terslev i Sorø amt flyttet som 28-årig fra lægdet til lægd 28 i lægdsrulleåret a = 1826. I den nye lægdsrulle er han indskrevet under nr. 193. **Da der ikke er anført noget amt, så er lægdet fortsat beliggende i Sorø amt.**

Ol. Løbe- No.	Nye Løbe- No.	Fædrenes og Sønneres Navne.	Sønneres Fødested.	Alder Aar.	Boide Tom- mer.	Nu havende Opholdssted.
67.	74.	Jens Jensens Christen	Terslev			Tierslev
						28 a 193

Flytning ud af amtet, udskrivningskredsen/distriktet

Hvis den pågældende flyttede ud af amtet, udskrivningsdistriktet/udskrivningskredsen, så er der tilføjet enten tilflytningsamtets navn (evt. forkortet) *eller* udskrivningsdistriktets eller udskrivningskredsens nummer.

I eksemplet neden for »Hjørr. 55 G 201«.

Lægdsruller kan ofte være svære at læse, så det er en god idé at tage et billedet af lægdsrullen og få hjælp til at tyde den, før man går videre med at søge i hærens og søværnets arkiver.

Eksempel vedr. Michael Wilhelm Harald Brynnelsen

I eksemplet er anvendt en værnepligtig flyttet fra København, hvor han har været indskrevet i lægdsrulleåret G = 1857, under nr. 2171 til Hjørring amt i lægdsrulleåret G = 1857, hvor han er indskrevet i lægdsrullen for lægd nr. 55 under nr. 201. R'et efter 201 har ingen betydning i denne sammenhæng. Angiver blot, at oplysningen er registreret. Nogle gange står der også et nummer efter R'et.

I højre spalte er det oplyst, hvor han er kommet fra, da han tog ophold i København: Viborg amt, lægd 63, hvor han har været indskrevet under nr. 165. Det oplyses, at han er født i 1835 og er tjenestekarl.

Løbe-Nr.		Fædrenes og Sønneres Navne.	Sønneres Fødested.	Fødselsaar eller, hvis dette ikke vides Lægdsrullealder.	Høide. Tommer.	Opholdssted.	Lægdet's Nr.
Sam-melt.	Ryt.						Betegninger.
		Michael Wilhelm Harald Brynnelsen	Hjørring Amt	1857	60 ³ / ₄	København	Fra Viborg 63-165 Født 1835. Gjenflytkarl
		Hjørr. 55 G 201 R					

På session (fælles for hæren og søværnet)

Selv om man blev indskrevet i lægdsruller ved fødslen, konfirmationen eller ved 17-18 års alderen, kom man ikke på session, før man var ca. 20-21 år.

På sessionen blev der foretaget en bedømmelse af mandskabet højde og personlige egenskaber, som dannede grundlag for udskrivningen. Den helbredsmæssige bedømmelse blev foretaget af lægen på sessionen – som regel kredslægen. Herudover trak den værnepligtige et lod, som havde betydning, hvis der var flere tjenstdygtige end der var brug for.

Sessionsbedømmelsen kunne ende med, at den pågældende blev erklæret tjenstdygtig eller betinget tjenstdygtig, trak frinummer, blev kasseret eller fik besked om at møde til næste session; f.eks. hvis han led af en sygdom, hvis konsekvenser man ikke kunne fastlægge på tidspunktet for sessionen, eller pågældende fortsat var i vækst.

Blandt de tjenstdygtige valgte man så dem, som skulle udskrives til de forskellige værn:

- a. Til den kongelige garde til hest og til fods blev udtaget de smukkeste og anseeligste folk med en højde af 67 tommer eller derover.
- b. Til det øvrige kavaleri samt til artilleriets trænkongstabler udtogs folk med en højde af ikke under 64 tommer og ikke over 67 tommer og blandt dem, som er vant til at omgås med heste.

- c. Til artilleriets kongstabler og håndværkere samt til pontonerkompagniet udtogs folk med en højde af ikke under 63 tommer og over 67 tommer.

- d. Til ingeniørkorpset med undtagelse af håndværkere, udtogs folk med en højde på 63 tommer eller derover, helst jordarbejdere.

- e. Til jægerkorpset og infanteriet udtogs folk med en højde på 61 tommer og derover.

Fra 1861 blev der også fra lægdsrullen udskrevet folk til søværnet som marinesoldater og andre jobs, som ikke krævede, at man var befaren sømand.

De værnepligtige, som enten på grund af manglende soldatermål (højde) eller på grund af mindre alvorlige svagheder eller legemsfejl ikke ansås egnet som soldater, men på den anden side heller ikke kunne erklæres for aldeles utjenstdygtige, skulle efter 1855 udskrives som militærarbejdere, trænkuske eller sygepassere m.m.

At man var forpligtet til f.eks. at gøre tjeneste i 8 år er ikke ensbetydende med, at man var indkaldt så længe. Tjenestetiden afhang om landet var i krig og statens økonomiske situation. Som regel blev man indkaldt som 21-22-årig og gjorde tjeneste i ca. 1 år, blev genindkaldt i ca. en måned en eller to gange et par år senere og nogle år overført til forstærkningen/reserven, inden man udgik af lægdsrullen.

Hvilket regiment?

Hvis den pågældende er blevet udskrevet og indkaldt til militærtjeneste, så vil regimentet, bataljonen været oplyst i lægdsrullen. Endvidere vil der i lægdsrullen stå, hvornår den pågældende har gjort tjeneste. Hvis der ikke står noget i datofelterne i øverste højre hjørne, så har han ikke været indkaldt på det tidspunkt, lægdsrullen blev ført.

Eksempel:

Landmand Niels Ole Nielsen er den 30.5. 1868 udskrevet som Const. (Konstabel) ved 2. Artl. (Artilleri) Batll. (Bataljon). I 1877 er han overflyttet til forst. (forstærkningen) stadigvæk ved 2. artilleribataljon. I højre hjørne fremgår det, at han været indkaldt fra den 30/5 69 til 28/9 70. Nederst står der Afsk 1/82 (Afskediget, dvs. udslettet af lægdsrullen i januar 1882).

Lægds Nr. — **10** — Amt — Sogn.)

Bogstav.	Nr.	Den Børnepligtiges fulde Navn.	Faderens eller Moderens Navn og Stilling.	Fødested.	Fødselsaar og Fødselsdag.	Høide (Tommer).	Indkaldt til at møde.	Hjemsendt fra Afdelingen.
L	34	Niels Ole Nielsen	Niels Ole Nielsen Kroster Hedehus	Limskov	46 d. 5/6	63	d. 30/5 69	d. 28/9 70
Bedtegninger: Landmand. 1869 30/5 Const. 2 Artl. Batll. 1877 Forst. 2 Artl. Batll. 1877 Afsk 1/82								

3. Art
182

Udskrivningskoder fra 1855 for de betinget tjenstdygtige

I 1855 blev der indført koder for betinget tjenstdygtige, hvor sessionen skulle anføre hvilken funktion, den betingede tjenstdygtige var egnet til som militærarbejder:

MA I: Infanteripionererne, ambulancesoldater.

MA 2: Køresvende og hestepassere (kaldes også hestevartere).

MA 3: Alle øvrige militærarbejdere.

Fra 1862 også koder for de fuldt tjenstdygtige

Fra 1862 kom der koder på de **fuldt tjenstdygtige** (kaldet ubetinget tjenstdygtige) og nye koder på de betinget tjenstdygtige:

Ubetinget tjenstdygtige:

EK 1: Søværnet (marineinfanterister, ikke befarne).

EK 2: Gardere til hest og til fods.

EK 3: Kavalerister, artillerister, trænsoldater.

EK 4: Ingeniører, artilleriets konstabler, håndværkere samt mandskab til pontonkompagniet.

EK 5: Infanterister.

Betinget tjenstdygtige, dvs. militærarbejdere:

M 1: Militærarbejdere ved søværnet.

M 2: Infanteripionerer og ambulancesoldater.

M 3: Køresvende og hestepassere.

M 4: De øvrige militærarbejdere ved hæren.

I 1869 kom der nye beskrivelser på de betinget tjenstdygtige:

M 1: Militærarbejdere ved søværnet.

M 2: Forplejningskorpsets mandskab.

M 3: Køresvende og hestepassere.

M 4: De øvrige militærarbejdere ved hæren.

Tilsvarende skete i 1876:

M 1: Trænsoldater og hestepassere.

M 2: Sygepassere.

M 3: De øvrige militærarbejdere ved hæren.

Og i 1894:

EK 1: Søværnet

EK 2: Fodfolket.

EK 3: Livgarden.

EK 4: Rytteriet.

EK 5: Feltartilleriets konstabler.

EK 6: Feltartilleriets trainsoldater.

EK 7: Fæstningsartilleriet.

EK 8: Ingeniører.

EK 9T: De tekniske afdelinger.

EK 9H Hestepassere og trainsoldater.

EK 9S Sundhedstropperne.

Herudover kan der være tilføjet et a = særlig egnet eller et b = anvendelig.

Det var ikke alle betingede tjenstdygtige, som blev indkaldt.

I 1912 kom der igen nye koder på de betingede tjenstdygtige:

K II 9: Trænet, anvendelig

K II 10a: Arbejdstropper, kan følge med på marsch.

K II 10b: Arbejdstropper, kan ikke følge med på march.

Som særlige vedtegninger kan være tilføjet:

F: Egnet til forplejningskorpset.

H: Egnet til heste og traintjeneste.

L: Egnet til dyrlægetjeneste.

S: Egnet til sundhedstropperne.

T: Egnet til teknisk korps.

Ikke meldt flytning og/eller mødt på session

Manglende underretning af flytning og udeblivelse fra session

Fra ca. 1861 vil man ofte kunne se anført nogle paragraffer i lægdsrullen.

Før 1869: § 18, § 42, § 43 og § 44.

Fra 1869 - 1912: § 13, § 14, § 37, § 49, § 50

Fra 1912: § 13, § 29, § 43 og § 44.

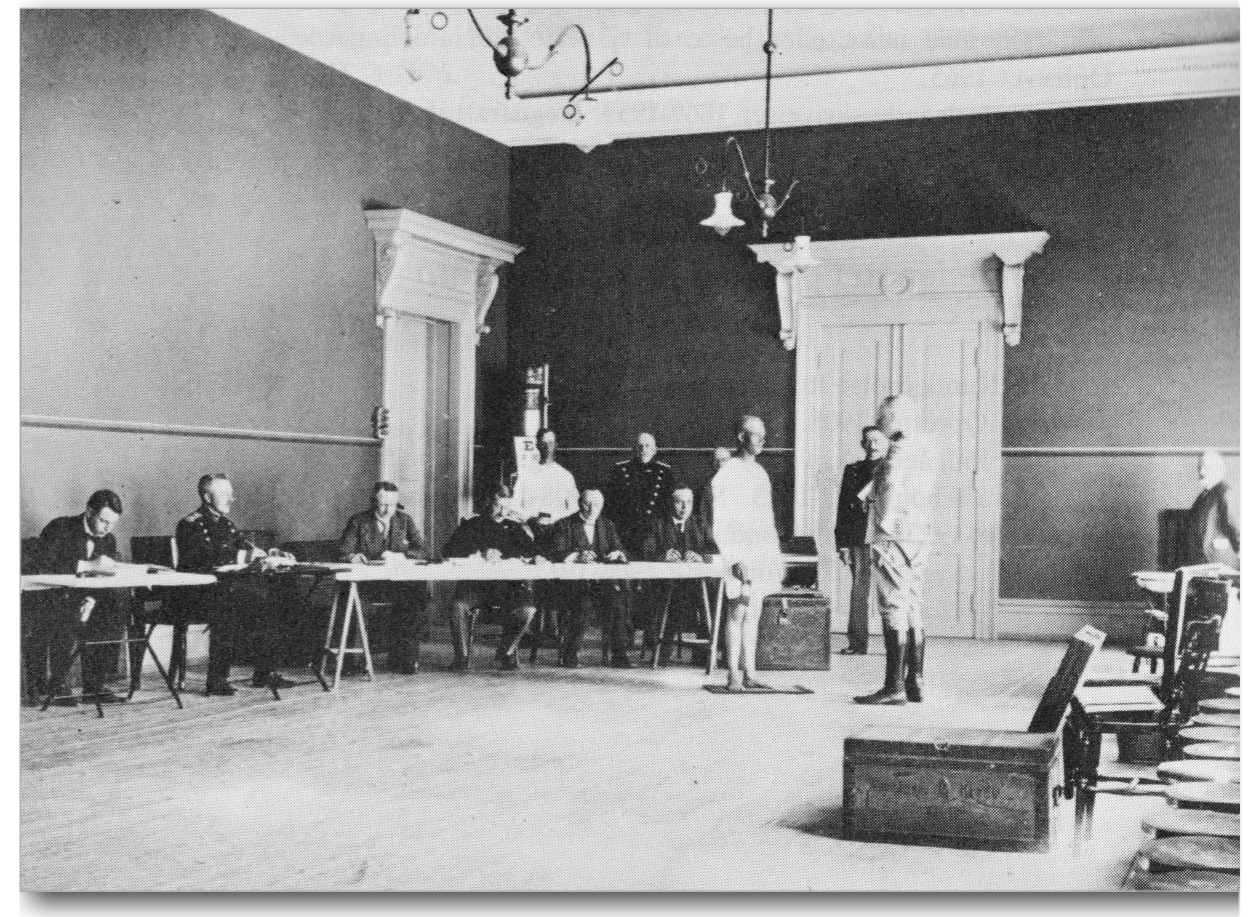
Paragraferne henviser til, at den pågældende ikke har meldt flytning til lægdsmanden eller er udeblevet fra session eller indkaldelse. Dette kunne medføre bøder fra 2 til 200 rdl. (fra 4 til 400 kr. i 1912) eller fængsel (i krigstid) - afhængig af antallet af udeblivelser.

Indtil den pågældende var udskrevet var han underlagt de e retsmyndigheder.

Efter, at han var udskrevet til tjeneste, var han underlagt de militære retsmyndigheder.

Udeblivelse fra indkaldelse straffedes efter den militære straffelov.

Fra 1849 og fremefter mødte ca. 20.000 mænd hvert år for sessionen.

Eksempel 1 på en betinget tjenstdygtig værnepligtig:

H 16 Carl Edvard Grandelius, søn af Marie Caroline Grandelius. Født i Slemminge 8/6 1892.

Tilf (tilflyttet) 1/11 10 (1910) fra 2-214-H-5 (2. udskrivningskreds, lægd 214 i lægdsrulleåret H = 1910, hvor han er indskrevet i lægdsrullen under nr. 5. FLtts. (fremvist flytteattest) af 1/11 10 (1910).

1914 § 13 (henviser til, at han er udeblevet fra sessionen i 1914 og vil blive idømt en bød, som kunne gå fra 10 til 400 kr.

15 N 608 (flyttet til lægd 15 i samme udskrivningskreds i lægdsrulleåret N = 1915, hvor han er indskrevet under nr. 608.

Her har været på session og fået tjenstdygtighedskoden K II 10b.

K = kode, II = betinget tjenstdygtig, 10b = kan bruges som militærarbejder, kan ikke følge med på march). Det ender dog med, at han bliver fritaget for indkaldelse, derfor står der heller ikke noget i datofelterne. Man har ikke haft brug for ham.

3-136-14-20.

A. N. 16	Carl Edvard	Marie Caroline	Slemminge	1892	d.	d.
	Grandelius.	Grandelius.		d. 8/6		
Vedtegninger: tilf. 1/11 10 fra 2-214-H-5; FLtts. 1/11 10.						
1914 § 13!						
15. N 608 K II 10b fri						
				1891	d.	d.

Kassationkoder blev anvendt fra 1855

Kassationskoderne er meget omfattende. På landsarkiverne og Rigsarkivet findes de relevante cirkulærer, hvor man kan se, hvad koderne betyder. F.eks. **I E 2**.

Der blev anvendt følgende koder:

Romertallet I for dem, som er uskikket til al krigstjeneste (dvs. kasseret).

Romertallet II for de betinget tjenstdygtige.

Romertallet III for de ubetinget (dvs. fuldt) tjenstdygtige.

Bogstavet angiver, hvor fejlen, manglen, sygdommen eller svagheden er lokaliseret.

A = Ingen bestemt legemsdel, f.eks. sindssygdom, åndsvaghed.

B = Sæde i hovedet.

C = Sæde i hals og krop.

D = Sæde i overekstremiteterne.

E = Sæde i underekstremiteterne.

Tallet angiver hvilken fejl, mangel, sygdom eller svaghed, det drejer sig om. Her er man nødt til at få fat i regulativet for perioden for at se, hvad tallet henviser til. *Er forklaret på næste side.*

Jeg har på [dette link](#) lagt et worddokument ud på nettet med flere oplysninger om klassifikationskoder og tjenstdygtighedskoder for perioden 1855-1947, som I kan hente ned på jeres computer og udskrive (8 sider).

Fodfolk (infanterister) 1820.

Eksempel 2 på en værnepligtig uskikket til al krigstjeneste:

1932 Axel Frederik Johan Viinggaard, søn af økonom Peter Viinggaard, Kbh. Garnisons (Født i København, Garnisons sogn), 1881 d. 29/9.

Vildersg. Kaserne (hans bopæl). Elev p. (på) Kunstakademiet. Maler (overstreget)

1903: 66 $\frac{3}{4}$ " (hans højde i tommer). Ang. (angivelig) knæ smerter, afv. (afventer, dvs. han indkaldes til ny bedømmelse på næste session). Ang. at han er kunstmaler.

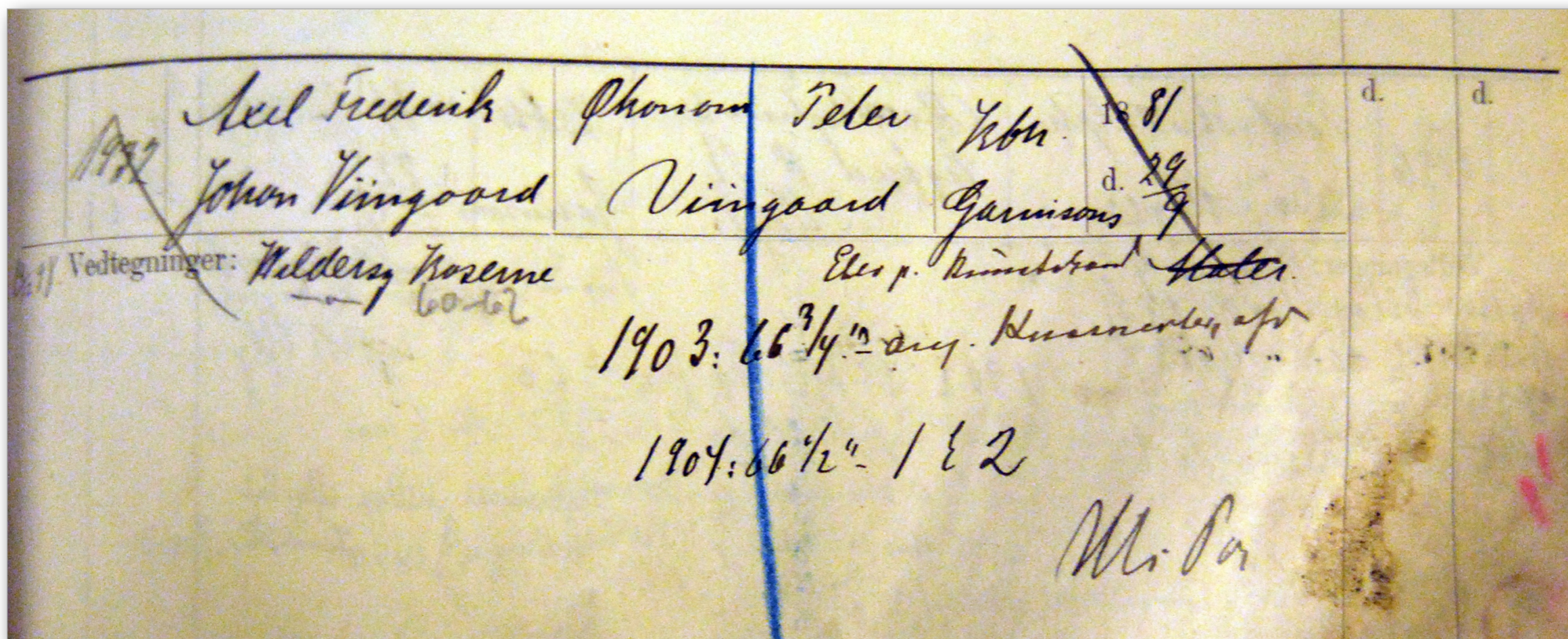
1904: 66 $\frac{1}{2}$ " (hans højde i tommer). I E 2 (bedømmelseskode).

Romertallet **I** angiver, at han uskikket til al krigstjeneste.

E't angiver, at legemsfejlen/manglen har sæde underekstremiteterne, dvs. benene.

2-tallet angiver kronisk sygdom i eller omkring hofte-, knæ- eller fodleddet, når den medfører enten stivhed og ubevægelighed i leddet eller slaphed og svaghed i ledforbindelsen, hvorved legemets eller fodens brugbarhed i væsentlig grad er indskrænket.

Uds. Pas (udygtighedspas = attest på, at han er kasseret som soldat)

Kassation ved regimentet eller søværnet

Hvis den pågældende først blev kasseret efter pågældende var mødt til tjeneste, så skal oplysningerne findes i regiments kassationsprotokol i [kassationskommissionens arkiv](#).

Hvis han har været indlagt på Søetatens Hospital, Garnisonssygehuset eller Københavns Militærhospital for at blive undersøgt, så findes kassationsprotokollerne i Københavns Militærhospital's Arkiv (oprettet som et fælles arkiv for de tre sygehuse/hospitaler), som dækker perioden 1797-1943.

Aar		1864							
Attestens Nr.	Charge og Navn.	Cassations-Dagen.	Troppe-Afdeling.	Cp. Nr.	Amt.	Legt. Nr.	Sygdом eller Legems-Svagheder og Lægens Attestation.	Commissionens Kjendelse.	Expederet og afsendt.
1581	Mand Christian Christensen (Hviden/Boas)	18 Sept	17 Tropp Søgt	7	53	Regiment	anfælt af Anæmian angikteret for skede d. 2. Aug 1864 Der for først anfælt af Anæmian angikteret i Regiments angikteret for skede af Hviden I. & I. Barncke		
1582	Mand Niels Larsen (Rosenhølle)	9	16 Sø	4	73	Odenis	Skuffet i Landet Der for først anfælt af Anæmian angikteret Anæmian angikteret efter Boas I. & I. af Gærnet og skede Barncke	Ligalitet 2 ^o	2 ^o
1583	Mand Andreas Christian Schlegel (Lingga)	8	Garnit. Lentail	4	352	Skibet	Skuffet Der for først anfælt af Epilepsi Barncke	Ligalitet d. 26. Sept 1864 Regulering af skede I. & I.	
1584	Mand Michael Nilsen (Halskro)	8	9 Tropp Søgt	1	338	Regiment	Skuffet i Skibet Der for først anfælt af Epilepsi Anæmian angikteret for skede af Hviden skede af Hviden Barncke	Ligalitet d. 23. Sept 1864 Regulering af skede I. & I.	
1585	Mand Christen Hansen (Beinstrup)	8	2	3	482	Lars	Skuffet i Skibet Der for først anfælt af Epilepsi Anæmian angikteret for skede af Hviden skede af Hviden Barncke	Ligalitet 2 ^o	2 ^o

Vær opmærksom på, at der også fra 1862 blev udskrevet mandskab til søværnet fra lægdsrullen, uden at disse var befarne eller indskrevet i sørullen. Blev kaldt *lægdsrullemandskab*. I lægdsrullen er disse anført med kode EK 1.

Disse soldater blev anvendt som marineinfanterister og andre jobs inden for søværnet, som ikke krævede, at de blev udført af befarne søfolk.

I eksemplet neden for er Thomas Christian Holm fra Harboør blevet udskrevet til EK 1 (se pilen).

Neden for kan man se, at han har været indkaldt i maj 1871 og er blevet hjemsendt den 26/10 1871. Den korte tjenestetid på 5-6 mdr. var det normale for dem, som blev udskrevet til søværnet, da de fleste skibe var lagt op om vinteren.

Oplysninger om disse personers tjenestetid ved søværnet skal findes i søetatens arkiv i [stamruller for lægdsrullemandskab](#) og [skibsjournaler](#) i Marineministeriets arkiv. Straffeoplysninger i [Den kombinerede Rets arkiver](#). Oplysninger om mindre alvorlige disciplinære (abitrære) straffe ved den enhed, hvor vedkommende gjorde tjeneste.

Litra.	Løbe-Nr.	Faderens eller Moderens og Sønnens fulde Navn.	Sønnens		Høide. Tommer.	Bedtegninger.
			Fødested.	Fødselsaar.		
		F. et. M. Christian Larsen Holm		18 7/8		
O. C.		S. Thomas Christian Harboøre sen Holm.		4/12	6 1/2	Konf. 24/11 1869. K. 1 og 4-451 5/71 Hjem 26/10 71 24/71

Overført fra lægdsrullen til sørullen

Hvis en person fik udstedt et søpatent/søfartsbog, så blev det noteret i lægdsrullen og i sørullen, og den pågældende blev overført til sørullen, hvis han ikke allerede var indført dér.

Eksempel

I eksemplet har Joseph Andreas Christopher Mazur, født den 10/1 1865 i den katolske menighed i København, fået udstedt en søfartsbog (Sfbog) og overført til sørullen for samme lægd og samme udskrivningsdistrikt i lægdsrulleåret J = 1885, hvor han er indført under nr. 7.

Lægdets Nr. 2

Bog- stav.	Nr.	Den Børnepligtiges fulde Navn.	Faderens eller Moderens Navn og Stilling.	Fødested.	Fødselsaar og Fødselsdag.	Nr.
G	33	Joseph Andreas Christopher Mazur	Johannes Mazur	København (Katholik Menigh.)	1865 d. 10 1	

Bedtegninger: ffaz.

L 2 A 7

Søruller 1802-1860

Frem til 1860 skulle drenge, hvis fædre i de såkaldte sølimitområder var beskæftiget ved fiskeri og søfart, indskrives i sørullen uanset om de pågældende var hel- eller halvbefarne, søvante eller usøvante. De fleste købstæder inkl. København var sølimitområder.

Sørullerne fra 1802-1860 findes i Justitsministeriet, 1. Afdeling, 2. Kontors arkiv. [Link til arkivet.](#)

I de tidlige søruller findes ofte flere oplysninger end i lægdsrullerne; bl.a. i ungdomsrullen henvisning til, hvor faderen er indført i hovedrullen.

Vær opmærksom på, at de [første søruller](#), som er benævnt København vedrører Københavns amt og *ikke* byen København. De københavnske søruller for byen København befinder sig sidst på [side 4](#) og to steder på [side 5](#) i Daisy.

Sørullerne for København fra 1851 er benævnt med bogstaver, hvor A = Nyboder, B = Sankt Annæ Vester Kvarter, C = Sankt Annæ Øster Kvarter, D = Rosenborg Kvarter, E = Købmager Kvarter, F = Øster Kvarter, G = Klædebo Kvarter, H = Frimands Kvarter, I = Udenbys Klædebo Kvarter, L = Snarens Kvarter, M = Nørre Kvarter, N = Vester Kvarter, O = Udenbys Vester Kvarter og P = Christianshavns Kvarter. Brug evt. [denne hjemmeside](#) for at finde det rigtige kvarter.

Tilflyttede bornholmerne er fra 1851 indført i de københavnske søruller [side 5](#) på Daisy.

Fra 1861 skulle alle værnepligtige indskrives i lægdsrullen og kun hel- og halvbefarne fra lægdsrullen overføres til sørullen i samme lægd.

Bemærk, at udskrivningskredse og lægdsnumrene fra dette tidspunkt er de samme for lægdsruller og søruller.

Værnepligtige søfolk måtte helt frem til 1860'erne selv sørge for og betale deres beklædning. Kun huen, med skibets navn, fik de udleveret.

Eksempel på en ungdomsrulle fra 1803 fra divisionerne i København.

8878, nyt nr. 64. Ole Tørresen, født i København den 3. marts 1804. Indskrevet 7/6 1804. Faderen indført under løbenr. 138 A., Delphingaden nr. 46. Død allerede i 1807.

No.	Navne.	Fødested.	Alder.	Naar indskreven.	Faderens Stilling, med flere Anmærkninger.
8878 64	Ole Tørresen Født 1807 (og begravet paa Al- mentlig Hospital) i Søndag aften den 15 ^{de} marts 1807	København	2 1814	7/6 1804	Indført under Løbenr. 138 A. Delphingaden nr. 46. Død den 10 ^{de} October 1807, fulgte Afg. Liden den 18 ^{de} 1807, som forordnede sig selv til med at begravningens. Indført under Løbenr. 138 A. Delphingaden nr. 46. Født den 11 ^{de} marts 1804
8878 64	Carl Christian Petersen	København	2 1814	1814	Indført under Løbenr. 138 A. Delphingaden nr. 46. Født den 11 ^{de} marts 1804

Eksempel på en hovedrulle 1802.

Hovedrullerne blev ført fra 1802-1860. Efter dette tidspunkt kun *tilgangsroller*. Man blev overført til hovedrullen efter konfirmationen. I hovedrullen for søfolkene er der (frem til ca. 1860) flere oplysninger end i lægdsrullerne bl.a. gade og husnummer, befarenhed, søpatentnr. om vedkommende er gift, antal børn, næringsvej (søfart eller fiskeri), om han har gjort orlogstogter (dvs. med søværnet), om vedkommende er tjenstdygtig, har modtaget douceur (dusør), om han er i fart (dvs. ude at sejle), hvorhen og hvornår, skipper), om han er hjemkommet, årsager til evt. befrielse for udskrivning til orlogstjeneste og evt. andre bemærkninger.

Hovedrolles No.	De indrollerede Fædres og Sønners		Nu havende Opholdsted.	Befarenhed.			Fik Sø-Patent Anno	Huslig Stilling.		Næringsvej.	Har gjort Orlogstogter.	Er tjenstdygtig.	Har modtaget Douceur.				Er i Farten.		Kom hjem den	Årsager, som befrier for Udskrivning til Orlogstjenesten.	Litt. A. Anmærkninger.					
	Navne.	Fødested.		Alder. Aar	Gadens Navn.	Husefs No.		Halbefaren.	Halvbror.				Servant.	Ubror.	Anno	R.	m.	β				Hvorhen og naar expederet.	Med hvilken Skipper.			
12 3059	Søren Michael Coudix. Friedrich Christian Strøm	Ribe Ribe	28 1812 16 1812	Sølvangs Cinnylost Ribe	11 20/10																1809		Udførelse af 4. Div. 1809 No. 24 for udsigt til tjeneste og flaa for fuld udsigt til tjeneste den 2. April 1818 - fulgde Admon. Lod. Nr. af 21. Sept. 1811 - blev laget af 1819.	Litt. A.		
	Christian Carl Røyer Peter Marsch	Ribe Ribe	27 1812 15 1814	Alsdyng Mierstend Frijs	14 26																		1814		Udførelse af 4. Div. 1814 No. 47 for udsigt til tjeneste og flaa for fuld udsigt til tjeneste den 18. Juli 1826, fulgde Admon. Lod. Nr. af 21. Sept. 1811, blev laget af 1819.	Litt. A.

Eksempel på ekstrarulle

Når den søværnepligtige nåede en vis alder og fortsat havde sin indkomst ved fiskeri eller søfart, blev han overført til ekstrarullen, hvor han blev stående, så længe han var beskæftiget ved fiskeri eller søfart; med mindre han var blevet kasseret eller var død i mellemtiden. Fra 1849 dog kun til det fyldte 50. år.

Lit. A. Divisionerne							Om	Aarsag	Er i Farten med	kom	Anmærkninger.
Caracteer.	No.	Navne.	Fødested.	Opholdsted.	Naar ind-rolleret.	Alder.	han er givt.	han kom i Extra-Rollen.	Skipper, og hvorhen.	hiem den	
	2	Johann Sago	Niobhavn	Salvregade 12	1803	44 1844	ja	Admiral			
Sejlskibmand	62	Anders Mathiasen	Anders Mathiasen	Anders Mathiasen	1827	50 1826	ja	admiral			Admiral B. 571 d. 1827
Sejlskibmand	612	Andreas Peter Hammer	Andreas Peter Hammer	Andreas Peter Hammer	1830	57 1822					Sejlskibmand og Pilot. Justitsraad. H. R. 1860. 26/10.
Mand	23	Christian Lorenzen Dalborg	Niobhavn	Livstrel. No. 2	1818	52 1818	ja	Admiral			Sejlskibmand og Pilot. Justitsraad. H. R. 1860. 26/10.

Søruller fra 1861-1912

Man skal kende udskrivningsdistriktets nr., lægdets nr. og årstallet for, hvornår han blev overført til sørullen, kan findes i lægdsrullen. Sørullelægdets numre og udskrivningskredsens numre er de samme som lægdets.

Sørullerne fra 1861-1912 befinder sig ligesom de tidligere søruller i [justitsministeriets arkiv](#).

Det kan være svært at finde den rigtige sørulle fra 1861-1912.

Bemærk pilen i billedet nedenfor. Det angiver udskrivningsdistriktets nr. = 1. udskrivningsdistrikt = København. Årstallet til højre for udskrivningsdistriktet angiver året for sørullen oprettelse. Bogstavet angiver lægdsrulleåret, som er identisk med året.

Lægderne i udskrivningsdistriktet er indført i nummerrækkefølge.

I 1861-1912 er Danmark delt op i 8 udskrivningsdistrikter. Så start med at rulle ned til det rigtige udskrivningsdistrikt og herefter til det relevante år. Pilen angiver, hvor du finder nr. på udskrivningskredsen.

Arkivskaber(e):	Justitsministeriet, Færdselssikkerhedsafdelingens 2. Kontor
Arkivserie:	Søruller 1861-1912
Eksemplar:	Original, Papir m.m.
Indhold beskrives med:	Rullebetegnelse (Gruppe, Udskrivningskreds, År, Litra)
Antal fysiske enheder:	87

Nr. 	Indhold fra 	Indhold til	
40-1 - 40-2	40 1 1863 N		Gå til bestilling
40-3	40 1		Gå til bestilling
40-4 - 40-5	40 1 1862 M		Gå til bestilling
40-4 - 40-5	40 1 1863 N		Gå til bestilling
40-6 - 40-7	40 1 1861 L		Gå til bestilling
40-6 - 40-7	40 1 1864 O		Gå til bestilling

Det var tilladt søfolk at sejle i udenrigsfart og med fremmede nationers skibe. Den pågældende skulle dog have tilladelse fra udskrivningsmyndigheden og tilladelsen blev indskrevet i lægdsrullen.

Eksemplet viser at Christian Faninger Nielsen er blevet overflyttet fra lægdsrullen, hvor han har været indført under nr. 23, han er opført som helbefaren nr. 5. på den liste, som udskrivningskredsen fører over befarne. Den 29/11 1869 får han tilladelse til at sejle i udenrigsfart. I 1870 bliver han forlods udskrevet i henhold til lov om værnepligt § 37, hvoraf det fremgår, at hvis en befaren værnepligtig ikke inden sit 26. år lægdsrulleår har gjort et togt, bliver han at indkalde forlods, hvorefter han ikke mere uden krigsbestyrelsens tilladelse kan udmønstre i udenrigsfart eller forlade landet, før han har gjort et togt. Hvis han fortsat udebliver, vil han blive straffet efter den militære straffelov som ulovlig udebleven. Dvs. at han kan anholdes og bringes til nærmeste militære myndighed for at aftjene sin værnepligt

10 Lægds Nr. 45 (Kjøbenhavn Amt Sønder Sogn.) 10

Bogstav.	Nr.	Den Værnepligtiges fulde Navn.	Faderens eller Moderens Navn og Stilling.	Fødested.	Fødselsaar og Fødselsdag.	Bopæl.
	1	Christian Faninger Nielsen	Niels Olsen - Green	Green	18 42 d.	
Bedtegninger: for Lægdsrullen Nr. 23 som Helbefaren Bsheds Nr. 5 i 2 Inds 29/11 by anmeldt at togt sygt med fremmede Nationers Skibe 1870 forlods indkaldt § 37 -						

Slut

Oberst Niels Engelstedts kamp med de russiske kosakker ved Rahlstedt den 6. december 1813.

Fra bogen »Kampen om Norge 1788-1814«.

